

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Волинський національний університет імені Лесі Українки
Факультет біології та лісового господарства
Кафедра зоології

СИЛАБУС
вибіркового освітнього компонента
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКА ЕНТОМОЛОГІЯ
(назва освітнього компонента)
підготовки магістра
(назва освітнього рівня)

Силабус освітнього компонента «Сільськогосподарська ентомологія» підготовки магістра

Розробник: Зінченко Олександр Павлович, доцент кафедри зоології, кандидат біологічних наук, доцент.

Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми: _____ (Сухомлін К.Б.)

Силабус освітнього компонента затверджено на засіданні кафедри зоології

протокол № 9 від 04 лютого 2026 р.

Завідувач кафедри: _____ (Сухомлін К.Б.)

I. Опис освітнього компонента

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, освітньо-професійна програма, освітній рівень	Характеристика освітнього компонента
Денна форма здобуття освіти	Е Природничі науки, математика та статистика Е1 Біологія та біохімія Біологія Магістр	Вибірковий
Кількість годин/кредитів 120/4		Рік навчання 2
		Семестр 3-ий
ІНДЗ: <u>немає</u>		Лекції 10 год.
		Практичні 14 год.
		Самостійна робота 88 год.
Мова навчання українська	Консультації 8 год.	
	Форма контролю: залік	

II. Інформація про викладача (- ів)

ППП Зінченко Олександр Павлович

Науковий ступінь кандидат біологічних наук

Вчене звання доцент

Посада доцент кафедри зоології

Контактна інформація (050-674-7548, Zinchenko.Oleksandr@vnu.edu.ua).

Дні занять (<https://ps.vnu.edu.ua/cgi-bin/timetable.cgi>).

III. Опис освітнього компонента

1. Анотація курсу

Силабус вибіркового освітнього компонента «Сільськогосподарська ентомологія» складено з урахуванням можливості формування індивідуальної освітньої траєкторії здобувачів освіти магістерського рівня. Не зважаючи на те, що сільськогосподарська ентомологія на сьогодні – це один із найкраще розвинених розділів ентомології, у зв'язку з надзвичайною різноманітністю комах-шкідників, потреба в фахівцях-ентомологах є доволі гострою. Знання основних принципів і закономірностей цієї дисципліни дозволять майбутнім фахівцям встановлювати видову приналежність та екологічні характеристики шкідливих комах на основі комплексу морфо-анатомічних особливостей, а також вирішувати деякі актуальні проблеми, що пов'язані з захистом рослин. Комплекс знань з цієї дисципліни сприяє професійному, кваліфікованому підходу у наступній виробничій діяльності.

2. Мета і завдання освітнього компонента.

Метою викладання вибіркового освітнього компонента «Сільськогосподарська ентомологія» є формування базових знань про основні особливості будови, фізіології, закономірності розвитку, екології і таксономії, принципи існування у різних середовищах та практичного значення комах-шкідників.

Основними завданнями вивчення вибіркового освітнього компонента «Сільськогосподарська ентомологія» є ознайомлення із основними ентомологічними термінами та назвами таксонів, керуючись правилами Міжнародного кодексу зоологічної номенклатури; набуття навичок визначення ентомологічних об'єктів, використовуючи їх

таксономічно важливі діагностичні ознаки та еколого-біологічні особливості; спроможність до виявлення комах-шкідників та негативних явищ і процесів, обумовлених їх розвитком та діяльністю.

3. Soft skills.

Комунікабельність; ввічливість; гнучкість розуму; чесність; навички міжособистісного спілкування; позитивний настрій; професіоналізм; відповідальність; вміння працювати в команді; знання професійної етики.

4. Структура освітнього компонента.

Назви змістових модулів і тем	Усього	Лек.	Практ.	Сам. роб.	Конс.	Форма контролю* / Бали
Змістовий модуль 1. Комахи – шкідники сільськогосподарських культур						
Тема 1. Предмет та завдання сільськогосподарської ентомології	3,0	1		2		ДС
Тема 2. Багатоїдні шкідники	12,0	1	2	8	1	Т+ОР/14
Тема 3. Шкідники озимої пшениці, кукурудзи та інших зернових злакових культур	12,5	1	1,5	9	1	Т+ОР/12
Тема 4. Шкідники зернобобових і кормових бобових культур	13,0	1	2	9	1	Т+ОР/14
Тема 5. Шкідники цукрових буряків та картоплі	12,0	1	1	9	1	Т+ОР/3
Тема 6. Шкідники соняшника, льону і конопель	10,5	0,5	1	8	1	Т+ОР/14
Тема 7. Шкідники зерна і продуктів його переробки при зберіганні	9,0	0,5	0,5	8		Т+ОР/3
Тема 8. Шкідники плодкових культур	13,0	1	2	9	1	Т+ОР/14
Тема 9. Шкідники ягідних культур та виноградної лози	13,0	1	2	9	1	Т+ОР/14
Тема 10. Шкідники овочевих і баштанних культур у відкритому ґрунті	12,5	1	1,5	9	1	Т+ОР/10
Тема 11. Шкідники овочевих культур в умовах закритого ґрунту	9,5	1	0,5	8		Т+ОР/2
Разом за модулем 1	120	10	14	88	8	100
Всього годин/Балів	120	10	14	88	8	100

Форма контролю*: ДС – дискусія, Т – тести, ОР – оформлення роботи.

Перелік тем практичних занять та розподіл балів

№ з/п	Тема	Кількість годин	Кількість балів
1	Ознайомлення з багатоїдними шкідниками.	2	14
2	Ознайомлення з шкідниками зернових культур, зерна та продуктів його переробки.	2	15
3	Ознайомлення з шкідниками бобових культур.	2	14
4	Ознайомлення з шкідниками технічних культур.	2	14

5	Ознайомлення з шкідниками картоплі, овочевих та баштанних культур.	2	15
6	Ознайомлення з шкідниками плодкових культур.	2	14
7	Ознайомлення з шкідниками винограду та ягідних культур.	2	14
	Разом	14	100

5. Завдання для самостійного опрацювання.

Тема 1. Предмет та завдання сільськогосподарської ентомології

Предмет та завдання сільськогосподарської ентомології. Місце комах в системі тваринного світу. Загальна характеристика груп шкідників сільськогосподарських культур, їх шкідливість та можливі втрати урожаю. Втрати від шкідників сільськогосподарських культур в Україні та за кордоном, основні причини, що їх зумовлюють. Головні проблеми та завдання, які слід вирішувати на шляху подальшого вдосконалення та екологізації інтегрованого захисту рослин і охорони навколишнього середовища.

Коротка історія розвитку світової і української сільськогосподарської ентомології, її перспективи. Класифікація методів та засобів захисту рослин від шкідників і необхідність інтеграції окремих методів у єдиній системі впливу на середовище шкідників і рослин. Поняття про інтегрований захист рослин від шкідників.

Відносність поняття «шкідливі комахи». Охорона та використання корисних комах. Основні групи корисних комах: ентомофаги, запилювачі рослин, декоративні види та ін. Комахи Червоної книги України.

Тема 2. Багатоїдні шкідники

Систематичний склад групи фітофагів. Біологічні особливості групи (спосіб життя, особливості живлення, плодючість).

Особливості розвитку (типи життєвих циклів, фенологічні групи, кормова спеціалізація). Закономірності формування вогнищ та динаміка чисельності.

Біологічні особливості та шкідливість найбільш поширених видів (сарана, вовчок, дротянки, травневий хрущ, ковалики, кравчик, підгризаючі совки, метелики лучний та кукурудзяний). Захист від багатоїдних шкідників.

Тема 3. Шкідники озимої пшениці, кукурудзи та інших зернових злакових культур

Загальна характеристика групи. Видовий склад, фенологія, екологія, біологічні особливості.

Огляд основних видів: шестикрапкова цикадка, смугаста цикадка, темна цикадка, звичайна злакова попелиця, велика злакова попелиця, ячмінна попелиця, шкідлива черепашка, маврська черепашка, елія остроголова, елія носата, трипс пшеничний, трипс вівсяний, жужелиця хлібна мала, просяна жужелиця, хлібний жук (кузька), жук хрестоносець, красун, або хрущ польовий, п'явиця червоногруда, п'явиця синя, смугаста хлібна блішка, хетокнема стеблова, звичайна стеблова блішка, звичайна зернова совка, південна стеблова совка, яра совка, злакова листовійка, пильщик (трач) хлібний звичайний, пильщик (трач) хлібний чорний, гессенська муха, просяний комарік, опоміза пшенична, шведські мухи, зеленоочка, пшенична муха, муха яра, озима муха. Система захисту зернових злакових культур від шкідників.

Тема 4. Шкідники зернобобових і кормових бобових культур

Загальна характеристика групи шкідників зернобобових культур. Видовий склад, фенологія, екологія, біологічні особливості.

Огляд основних видів: горохова попелиця, трипс гороховий, зернівка горохова, зернівка kwasолева, смугастий бульбочковий довгоносик, щетинистий бульбочковий довгоносик, п'ятикрапковий довгоносик, плододжерка горохова, плододжерка горохова білоплямиста, акацієва вогнівка, горохова совка, горохова галиця.

Система захисту однорічних зернобобових культур від шкідників.

Тема 5. Шкідники цукрових буряків та картоплі

Загальна характеристика групи. Огляд основних видів.

Шкідники буряків: коренева цикадка, бурякова листкова попелиця, бурякова коренева попелиця, буряковий клоп, звичайний буряковий довгоносик, смугастий буряковий довгоносик, сірий буряковий довгоносик, чорний довгоносик, звичайна бурякова блішка, південна бурякова блішка, щитоноска бурякова, бурякова крихітка, мертвоїд матовий, бурякова мінуюча міль, бурякова мінуюча муха.

Система захисту буряку цукрового від шкідників

Шкідники картоплі: колорадський жук, картопляна совка, картопляна міль.

Тема 6. Шкідники соняшника, льону і конопель

Загальна характеристика шкідників льону, конопель і соняшнику. Роль багатоїдних і спеціалізованих шкідників.

Шкідники соняшнику: соняшниковий вусач, соняшникова вогнівка, соняшникова горбатка.

Шкідники льону: Ляняні блішки, ляняна листовійка, ляняний трипс.

Шкідники конопель: конопляна блішка, конопляна плодожерка.

Тема 7. Шкідники зерна і продуктів його переробки при зберіганні

Шкідники зерна і продуктів його переробки при зберіганні. Небезпечність шкідників хлібних запасів. Огляд головних шкідників зерна при збиранні. Шляхи проникнення їх у місця зберігання зерна, специфічність умов їх розвитку. Жуки: довгоносики, малий та великий борошноїди, мавританський кузька, суринамський борошноїд. Лускокрилі: зернова міль, млинова, борошняна та південна комірня вогнівки. Комірні кліщі. Методи виявлення шкідників і визначення ступенів заселення комор, тари, зерна, зерноочисних машин. Профілактичні і винищувальні заходи проти шкідників у коморах.

Тема 8. Шкідники плодівих культур

Загальна характеристика шкідників плодівих культур в Україні.

Загальна характеристика групи, систематичний склад та екологічні особливості. Характеристика основних родин та видів.

Шкідники з гризучим ротовим апаратом: квіткоїд, сірий бруньковий довгоносик, букарка, казарка, яблунова та інші плодожерки, яблунова міль, білан жилкуватий, кільчастий шовкопряд, американський білий метелик, вишнева муха, мінуючи молі, листокрутки, трачі.

Сисні шкідники плодівих: попелиці, листоблішки, кокциди, клопи, кліщі.

Шкідники скелетних частин: яблунова склівка, червиця в'їдлива.

Інтегрований захист саду від шкідників.

Тема 9. Шкідники ягідних культур та виноградної лози

Загальна характеристика шкідників ягідних культур в Україні.

Шкідники суниці і малини: малинна пагонова попелиця, малинний жук, суничний листоїд, малинний довгоносик, сірий коренивий довгоносик, малинна склівка, малинна брунькова міль, суничний чорноплямистий пильщик, малинний гребінчатоусий пильщик, малинний мінуючий пильщик, малинна пагонова галиця, малинна листкова галиця, малинна стеблова галиця, млинна муха.

Шкідники смородини і агрусу, агрусова попелиця, червоносмородинова попелиця, смородинова вузкотіла златка, агрусовий пядун, агрусова вогнівка, смородинова склівка, смородинова брунькова міль, чорносмородиновий жовтий пильщик, Червоносмородиновий жовтий пильщик, агрусовий блідоногий пильщик, смородинова стеблова галиця, смородинова листова галиця.

Шкідники виноградної лози: виноградна філоксера, виноградний борошністий червець, скосарь кримський, трубоккрут багатоїдний, падучка темна, гронова листовійка, листовійка двольотна, листовійка виноградна, пістрянка строката виноградна, виноградна кружкова міль.

Специфіка заходів захисту ягідників і виноградної лози від шкідників.

Тема 10. Шкідники овочевих і баштанних культур у відкритому ґрунті

Загальна характеристика групи. Видовий склад, фенологія, екологія, біологічні особливості.

Огляд основних видів. Роль багатодітних і спеціалізованих шкідників.

Шкідники капустяних культур: капустяна попелиця, капустяний клоп, блішка хвиляста, ріпаковий листоїд, стебловий капустяний прихованохоботник, ріпаковий прихованохоботник, зелений бруквяний барид, капустяна міль, капустяна вогнівка, стручкова вогнівка, білан капустяний, білан ріпаковий, капустяна совка, весняна капустяна муха, літня капустяна муха.

Шкідники зонтичних овочевих культур: морквяна листоблішка, зонтична міль, блідий лучний метелик, морквяна муха.

Шкідники лілійних овочевих культур: тютюновий трипс, цибулевий прихованохоботник, цибулева міль, цибулева мінуюча муха, цибулева дзюрчалка, цибулева муха.

Інтегрований захист овочевих і баштанних культур від шкідників.

Тема 11. Шкідники овочевих культур в умовах закритого ґрунту

Специфічність видового складу шкідників та заходів захисту культури в умовах закритого ґрунту. Попелиці: баштанна, персикова та ін.. Теплична білокрила. Тютюновий трипс. Огірковий комарик.

Заходи захисту овочевих культур в умовах закритого ґрунту.

IV. Політика оцінювання

Політика викладача щодо здобувача освіти. Здобувач освіти повинен відвідувати згідно розкладу занять всі види аудиторних занять передбачені навчальним планом. Графік консультацій із навчальної дисципліни розміщений на дошці оголошень та на сайті кафедри зоології. У разі відсутності студента на занятті він зобов'язаний його відпрацювати (графік відпрацювання знаходиться на дошці оголошень кафедри зоології). У випадку нетипових ситуацій та об'єктивних причин можливий перехід на дистанційну форму навчання на платформі Moodle <http://194.44.187.60/moodle/>.

Поточний контроль здійснюється на кожному практичному занятті відповідно до його конкретних цілей. На всіх практичних заняттях застосовуються види стандартизованого контролю теоретичної підготовки та контроль засвоєння практичних навичок: виконання практичних завдань, включаючи компетентісно-орієнтовані, тестовий контроль, усне опитування або письмову відповідь на запитання викладача. Студенти отримують оцінку за кожне практичне заняття, яка є комплексною та включає контроль як теоретичної, так практичної підготовки студента. Самостійна робота студентів, яка передбачена в темі поряд з аудиторною роботою, оцінюється під час поточного контролю теми на відповідному занятті. Вона включає в себе теоретичне вивчення питань, що стосується тем лекційних занять, які не ввійшли в теоретичний курс, або ж були розглянуті коротко. На кожному практичному занятті студент за виконання навчальних завдань може заробити 14-15 балів, максимально за усі практичні заняття студент може отримати 100 балів. Оцінка, яка виставляється за практичне заняття, складається з таких елементів: знання теоретичного матеріалу з теми; вміння студента демонструвати практичні навички з дисципліни; своєчасне виконання практичних завдань.

За теоретичну підготовку до практичних робіт студенти можуть отримати максимальну оцінку 8 балів. Максимальна оцінка за правильне виконання, оформлення і захист практичної роботи складає 6 балів (виняток – практичні роботи №2 та №6, які оцінюються по 7 балів).

Політика щодо академічної доброчесності. Студент повинен самостійно виконати всі завдання практичних робіт, а у випадку запозичень інформації зобов'язаний коректно її відображати з посиланням на першоджерело. Використання будь-яких джерел інформації під час проведення різних форм оцінювання знань (поточний, підсумковий контроль) заборонено.

Політика щодо дедлайнів та перескладання. Здобувач освіти повинен вчасно виконати всі завдання практичних робіт і надавати їх для перевірки викладачу. У випадку відсутності студента на занятті з об'єктивних причин (хвороба, заява по поважній причині) термін здачі робіт може бути змінений. До підсумкової форми контролю (заліку) здобувач освіти має відпрацювати пропущені заняття та здати практичні роботи.

Можливість визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та інформальній освіті. Якщо здобувач освіти отримав знання у неформальній (курси, семінари, тренінги, стажування) чи інформальній освіті і їх тематика, обсяг вивчення та зміст відповідають освітньому компоненту в цілому або його окремому розділу, змістовому модулі, темі (темам), що передбачені силабусом навчальної дисципліни, і проходження яких підтверджено документально (сертифікат, свідоцтво, посилання тощо), то зарахування результатів такого навчання здійснюється згідно [«Порядку визнання результатів навчання, отриманих у формальній, неформальній та/або інформальній освіті у Волинському національному університеті імені Лесі Українки \(наказ №302-з від 29.08.2024 р.\)»](#)

У випадку дуальної форми здобуття освіти зарахування результатів такого навчання здійснюється згідно [Положення про підготовку здобувачів за дуальною формою здобуття освіти у Волинському національному університеті імені Лесі Українки \(наказ №284-з від 29.08.2025 р.\)](#)

Можливість отримати додаткові (бонусні) бали. За активну участь у громадському житті факультету студент може отримати до 5 додаткових балів з одного ОК.

V. Підсумковий контроль

Форма підсумкового контролю успішності навчання – залік. Підсумкова оцінка визначається в балах як сума оцінок поточного контролю. Якщо вона становить не менше 60 балів, то вона може бути зарахована як підсумкова оцінка з навчальної дисципліни.

Якщо студент не набирає за результатами поточного контролю достатню кількість балів, то сума балів може бути замінена на бал, отриманий на заліку (до 100 балів) за умови, що бали набрані за результатами поточного контролю, анулюються. Загальна оцінка знань здійснюється під час заліку у тестовій формі на платформі Moodle, шляхом відповідей на 50 питань (кожне по 2 бала). Всі питання охоплюють різні теми курсу. Максимальна загальна оцінка – 100 балів.

Для отримання заліку потрібно набрати не менше 60,0 балів за 100-бальною шкалою.

Питання, завдання заліку.

Питання до заліку розміщені в банку питань на платформі Moodle <http://194.44.187.60/moodle/>. Студенти мають можливість ознайомитися з ними під час практичних занять.

Шкала оцінювання знань

Оцінка в балах	Лінгвістична оцінка
90–100	Зараховано
82–89	
75–81	
67–74	
60–66	
0–59	Незараховано (необхідне перескладання)

VI. Рекомендована література та інтернет-ресурси

Основна:

1. Деменко В. М., Ємець О. М. Сільськогосподарська ентомологія : навч. посіб. Суми : СНАУ, 2020. 343 с.
2. Зайцева І. А. Сільськогосподарська ентомологія : курс лекцій : навч. посіб. для здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти спец. 201 «Агрономія» / Дніпров. держ. аграр.-екон. ун-т. Дніпро : РВВ ДДАЕУ, 2021. 237 с. URL: <https://dspace.dsau.dp.ua/handle/123456789/7926> (дата звернення: 01.09.2025).
3. Зубенко О. Г., Ілюха О. В. Курс лекцій з сільськогосподарської ентомології : для студентів ден. та заоч. форми навчання спец. 201 «Агрономія». Черкаси, 2024. 111 с. URL: <https://eprints.cdu.edu.ua/6929/1/Зубенко%20Конспект%20лекцій%20с-г%20ентом.pdf> (дата звернення: 01.09.2025).
4. Матушкіна Н. О. Ентомологія : курс лекцій. Київ, 2020. 111 с. URL: https://biomed.knu.ua/images/stories/Kafedry/Ecol_zool/Library/Entomologiya_kurs_lectsiy_2020_edit.pdf (дата звернення: 01.09.2025).

Додаткова:

1. **Comprehensive Agricultural Entomology: Basics, Advances and Future Perspectives** / eds.: M. Gadekar, S. Patnaik, S. Goswami. 2025. 296 p. DOI: 10.22271/ed.book.3066.

Інтернет-ресурси:

1. **Комахи-шкідники сільського господарства.** URL: https://uk.wikipedia.org/wiki/Категорія:Комахи-шкідники_сільського_господарства (дата звернення: 01.09.2025).
2. **Комахи шкідники рослин – знайомимося ближче з ворогами саду.** URL: <https://zelenasadyba.com.ua/sad-i-gorod/komahy-shkidnyky-roslyn.html> (дата звернення: 01.09.2025).
3. **Ukrainian Biodiversity Information Network. Національна мережа інформації з біорізноманіття.** URL: <https://www.ukrbin.com> (дата звернення: 01.09.2025).